

Използване на системния подход при изследването на икономическия потенциал на индустриално предприятие

Мирослав Ганчев

Using a systematic approach in the study of the economic potential of industrial enterprise: Under the systems approach means all methodological principles, theoretical and practical situations possible to research the system properties of the entity. Consider that each subsystem with its connections to other systems, reports changes resulting as a result of these amendments.

Key words: *Systematic approach, analysis, economic potential of industrial enterprise..*

ВЪВЕДЕНИЕ

За оценката на използването на икономическия потенциал на индустриалното предприятие, се използват различни методи и методически подходи в зависимост от целите на проведените изследвания. Необходимо е на база на показатели за оценката на икономическия потенциал, достатъчно ясно и обективно да се придобие представа за дейността на предприятието и също да се определят силните и слабите му страни, да се изследват най-важните компоненти съставляващи икономическия потенциал. На базата на казаното по-горе и на основата на съвременната концепция за управление и развитие на едно индустриално предприятие, се изисква да се прави редовна и регулярна оценка за ефективността от използването на икономическия потенциал. В тази връзка за изучаването на икономическия потенциал на промишленото предприятие и ефективността от неговото използване е необходимо да се използват различни методи и подходи, в това число и системният подход.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Интерес представлява, определението за потенциал, за който се водят спорове и относно, което няма единно мнение. От друга страна, методите за оценка на потенциала също се различават в зависимост от това какво се разбира под понятието потенциал. [8]

„Под потенциал на предприятието се разбира съвкупността от средства и възможностите на предприятието за реализация на своите дейности с отчитането на търсенето на пазара.“ [7] Докато „Под икономически потенциал на предприятието следва да се разбира степента на отворените възможности на предприятието, включващи и новите изменящи се условия на външната среда с наличните към дадения момент материално-технически, организационно-икономически и трудови ресурси.“ [2]

Икономическият потенциал отговаря на всички изисквания като система и като елемент, който се състои от много компоненти. Като традиционен метод за изучаването на такава система се явява системния подход. Той се използва за изследване на икономическия потенциал като съвкупност от различни процеси и явления, като при това трябва да се отчитат и някои вътрешни и външни фактори, които влияят на състоянието и поведението на системата.

В най-общ аспект същността на системния подход, се състои в разделението на системата на образуващи елементи. Тези елементи се изучават задълбочено, като се отделят най-важните от тях, тяхното поведение и състоянието на системата като цяло. Разработват се стратегии и предложения за подобряване на функционирането на системата, което всъщност представлява и същността на този метод.

Като важен момент за използването на системния подход може да се посочи структурирането на целите. При това се осъществява количествено и качествено

обосноваване целите на функциониране на различните стопански подсистеми от гледна точка на тяхното съответствие с тези на целите на организацията. Наред с това се извършва анализ и избор. В тази връзка В.В.Кротова посочва следното:

„Считаме, че окупената логико- методическа последователност на изследването на икономическия потенциал на предприятието включва:

1. Предварителен обзор на направленията за изследване на икономическия потенциал.
2. Избор на направления за изследване на икономическия потенциал:
 - Понятия: същност, съдържание, класификация;
 - Формиране: структура, компоненти;
 - Оценка: подходи и методика;
 - Анализ: информация, показатели, фактори, взаимовръзки, методи, методика;
 - Прогнозиране: приемания, методи, методика;
 - Други направления.
3. Обективна оценка на резултатите на изследването по направления.
4. Резултати от изследването:
 - Научно обоснован системен подход при изследването на икономическия потенциал;
 - Приложен инструментариум при изследването на икономическия потенциал.
5. Развитие на теоретико- методическата основа на комплексно изследване на икономически потенциал. “ [5]

Предлаганата последователност позволява да се отчитат взаимовръзките и насоките в изследването, както и техните резултати. Всяка насока и направление за изследване се разглежда от позицията на системния подход. [4]

От тук следва, че „Системния подход е направление в методологията на научното познание, която се основава на разглеждането на даден обект като система: един цялостен комплекс от взаимосвързани елементи (И. В. Блауберг, В. Н. Садовский, Э. Г. Юдин); набор от взаимодействащи си обекти (Л. фон Берталанфи); комплект от субекти и отношения (Холл А. Д., Фейджин Р. И.) Говорейки за системен подход , можем да говорим за някакъв метод за нашите действия, така, че да обхваща всякакъв вид дейности, определяне на модели и връзки за по-ефективното им използване. В този смисъл системният подход е не толкова метод за решаване на проблеми, колкото поставяне на задачи. Както се казва, "Зададеният добър въпрос е половината от отговора." [9]

Според К.И.Андреев и група руски учени „под системен подход се разбира съвкупността от методически принципи, теоретически и практически положения, позволяващи да се изследват системните свойства на предприятието, разглежда се всяка негова подсистема в нейните взаимовръзки и взаимодействия с другите подсистеми, изучават се измененията, произхождащи в системата в резултат на изменението на отделните подсистеми, формулират се научно обосновани изводи относно развитието и оптималното функциониране на системата.“[1] Оттук следва, че при изследването на обекта не се извършва анализ на съставните му части, колкото се извършва анализ на обекта като единно цяло.

Същността на системния подход се изявява и чрез принципите на неговото съществуване, а именно:

а) Принципът на цялостност- заключава се във възможността за системно изследване и изучаване не толкова на самия обект, а обекта и неговите взаимовръзки с други обекти;

б) Принципът на сложност: процесите, които протичат вътре в обекта не могат да определят влиянието на външните въздействия върху него, а предизвикват взаимодействие в вътрешните и външните фактори.

в) Принципът на организираността: това е състояние и поведение на отделните части на обекта, които оказват влияние като принадлежност към цялото. Всъщност това представлява структурна подреденост на обекта и без да се отнесе към цялото не може да се разбере нито същността на неговите елементи, нито и начинът на взаимодействиение между тях.

Системният подход може да бъде представен като една последователност от действия, която е необходима за управлението на предприятието. Такива задачи и действия, които могат да бъдат извършвани са например: поставяне на задачите и формулиране на целите, избор на пътища, начини и методи за достигането им, избор на алтернативни решения и начини за достигането им, анализ на разходите за реализацията на тези алтернативи, осъществяване и на алтернативи в зависимост от формулираните цели и взетите решения. Това изисква „Цялостност, което позволява в същото време да се разглежда системата като цяло и в същото време като подсистема от по-високо ниво. Иерархична структура, т.е. наличието на повече от един (най-малко два) елемента, въз основа на подчинение на елементите от по-ниско ниво на елементите от по-високо ниво. Структуриране, което анализира елементите на системата и техните взаимоотношения в рамките на определена организационна структура. Като правило, процесът на функциониране на системата се определя не толкова от свойствата на отделните елементи колкото от свойствата на структурата. Множественост, което позволява използването на множество кибертехнически, икономически и математически модели за описание на отделните елементи и на цялата система. Системност, свойство на обекта да притежава всички характеристики на системата.“ [9]

Системният подход и анализ се базира и на използването на метода на главния компонент. Същността на този показател се състои в това да се отрази в един компонент действието на показателите, които описват определено явление. При определянето на оценката на ефективността от използването на икономическия потенциал като главни компоненти могат да бъдат производителността на труда, рентабилността, фондоевръщаемостта и други. „Ефективността на дейността на предприятието е обусловена от правилното формиране на състава и структурата на икономическия потенциал.“ [2]

„Системният подход предполага разглеждане на потенциала на икономическите системи като съвкупност от потенциалите на неговите съставляващи. Например, потенциала на предприятието – това е съвкупност от потенциалите на неговите отдели, служби, подразделения.“ [8] Отчита се и влиянието на синергийния ефект от взаимодействието на структурните подразделения. Според Е.Скляр и Д.Галушко, при разглеждането на конкурентния потенциал от позицията на системния подход главната особеност, която се проявява, с синергитичния ефект или вътрешното взаимодействие на елементите на потенциала и в какви взаимоотношения се намират те. [6]

Този подход се явява основа за научно изследване и може да бъде използван във всеки един момент и във всяка една ситуация. Системният анализ се представлява като комплекс процедури, методи и приемания, които се използват при реализацията на системния подход.

„Законът за единство на анализа и синтеза се състои в това, че процесите на разделение, специализация, диференциация и др., от една страна, е необходимо да допълват процесите на съединение, кооперация, интеграция и т.н.-от друга страна.“ [1] От гръцки думата анализ означава разделяне, разлагане на изучавания обект на части, на вътрешни елементи, които са съставляващи обекта. При извършването на процеса- анализ, изследването се извършва от конкретното към абстрактното, от сложното към простото и многообразното. В основата на този процес лежи принципа на делимост на отделни части. Думата синтез от гръцки означава съединение. В нашия случай синтезът се състои в обединяване на отделните

елементи в едно цяло. Или при синтеза се извършва обратния процес, а именно от абстрактното към конкретното, от многообразието към единното и от простото към сложното. Така, че при анализа се извършва разделяне и изучаване на частите, то при синтеза се извършва обратния процес – съединяването на тези части. Анализът показва как функционира частите като цяло, докато синтеза дава представа за функциите.

От по-горе казаното следва, че системния анализ представлява една съвкупност от научни методи, практически решения на различни проблеми, които могат да възникнат от целенасочената работа и дейност на обществото. На основата на системния подход се представя обекта на изследване като система. За разлика от други методи на изследване системния анализ се различава от другите методи не толкова с инструментариума, колкото с неговата логическа подреденост и обосноваване на подходите и начина на решенията, които спокойно могат да се използват в други науки. Целта на системния анализ се явява пълна и всеобхватна проверка на различни варианти на действие като се извърши количествена и качествена оценка на изразходваните ресурси и получените ефекти.

„Оценката на икономическия потенциал на предприятието се явява отделна теоретико- методологическа задача. Анализът на съществуващите способности и методи за оценката на икономическия потенциал на предприятието и влизащите в неговия състав елементи показва, че общо разпространена се явява оценката на икономическия потенциал на предприятието /ИПП/ на базата на фактически достигнатата стойност на показателите, по такъв или друг начин описващи системата на предприятието, че ненапълно съответства на същността на дадената икономическа категория, отразяваща потенциалните възможности на предприятието.“ [3]

Системният подход при извършването на оценка за формирането на икономическия потенциал предполага разглеждането му като единно цяло, обяснение на явленията, което в случая е и неотменна съставна част за предприятието.

Структурата на икономическия потенциал на едно индустриално предприятие се състои от множество взаимосвързани елементи като например това са трудовите ресурси, материалните и нематериалните ресурси, финансовите ресурси и др.

Материалните ресурси на предприятието са средствата и предметите на труда, както и условията на труда. Към дълготрайните нематериални активи се включват патентите, фирмените знаци, марки, ноу-хау, програмните продукти и др.

Финансовите ресурси представляват паричните средства на предприятието, които обслужват икономическите отношения на предприятието по отношение на клиентите и реализацията на произведената продукция. Основните три групи източници на финансови средства са собствените средства на предприятието, привлечените средства и задълженията към държавата.

По принцип трудовите ресурси на едно предприятие се състоят от всички категории работещи, които са наети от предприятието. В неговия състав могат да бъдат включени различни длъжности като се започне от висшия мениджмънт и се стигне до редовите служители и работници. Огромно е влиянието на нивото на квалификация, образование и опит на служителите. „При оценката на икономическия потенциал на предприятието е важно да се отчитат териториалния пазар на труда и възпроизводството на трудовия потенциал на региона /раждаемост, смъртност, продължителност на живот, образование, стаж, пол и др./ Освен това върху големината на потенциала на предприятието оказва пряко влияние географските и обществено- политически фактори, наличието на природни ресурси, деловата активност в региона и т.н.“ [3]

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

На базата на посоченото до този момент може да се каже, че системния подход и анализ за формирането и използването на икономическия потенциал на предприятието позволява да се изяснят някои основни аспекти. Тези аспекти може да се разгледат в следната последователност. Първият аспект е, че системния подход и анализ разкрива наличните възможности на предприятието. Второ – оценява се степента на използването на икономическия потенциал на предприятието чрез сравняване на неговата големина и ниво на реализация. Трето – определя се на оптималната насоченост за усъвършенстване на структурите на предприятието с цел повишаване на ефективността от използването на икономическия потенциал. Четвъртият аспект е разкриването на нивото на използване на всеки един елемент за разкриването на резервните и неизползвани възможности. Петият е свързан с разкриването на насоките за най- ефективно влягане на средствата за развитието на икономическия потенциал на предприятието.

Най-адекватен подход в съвременните бизнес условия може да се яви такъв подход в оценката на икономическия потенциал, при който се отчита системния характер на потенциала, както и отчитане на интересите на вътрешните и външни ползватели на резултатите от тази оценка, достъпността на притежаваната информацията, практическата простота на използваните методики.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Андреев, К.И. Дис. Економическия потенциал на промишленото предприятие и его използване.– 91с.

[2] Арестова, Н. Подходи к оценке экономического потенциала. Наука и экономика. 2011., № 1-5. С. 14-16.

[3] Голощапова, Л. Совершенствование теоретико – методических подходов к оценке экономического потенциала промышленных предприятий, Вестник Удмуртского университета 2011, вып.4 с.19-24

[4] Жигунова, О.А. Методология анализа и прогнозирования экономического потенциала предприятия. Екатеринбург, 2010.

[5] Кротова, В.В., Теоретические аспекты оценки экономического потенциала промышленного предприятия. Вестник Череповецкого государственного университета 2012, №2 т.2

[6] Скляр, Е.Н. и Д.Галушко. К вопросу об управлении конкурентным потенциалом предприятия // Качество. Инновации. Образование. 2007, №9, С.75-80.

[7] Толстых, Т.О. Управление экономическим потенциалом промышленного предприятия, Вестник Воронежского государственного технического университета 2012. Т.8 №2, С.121-128

[8] Чепелева, И. Исследване подходов к оценке потенциала экономических систем

[9] <http://ru.wikipedia.org/>

За контакти:

Мирослав Ганчев- докторант, Катедра “Икономика”, Факултет „Бизнес и мениджмънт“, Русенски университет “Ангел Кънчев”, тел.: 0889407589, 0893717654, e-mail:mganchev@uni-ruse.bg

Докладът е рецензиран.

РУСЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ „АНГЕЛ КЪНЧЕВ“
UNIVERSITY OF RUSE „ANGEL KANCHEV“

ДИПЛОМА

Програмният комитет на
Научната конференция RU&SU'13
награждава с КРИСТАЛЕН ПРИЗ

“THE BEST PAPER”

д-р МИЛЕН ШИШКОВ

автор на доклада

“Новости в оптичната медицинска
диагностика”

DIPLOMA

The Programme Committee of
the Scientific Conference RU&SU'13
Awards the Crystal Prize

"THE BEST PAPER"

to Dr. MILEN SHISHKOV

author of the paper

“Advances in the optical medical
diagnostics”

РЕКТОР
RECTOR

проф. д-н Христо Белоев
Prof. DSc Hristo Beloev

26.10.2013